

Tissingvig: Fra ålenes eldorado over høslet og rapgræs til fremtidens natur

Den 18. juli 1870 var en skæbnedag for Glomstrup Vig på Mors. Denne sommerdag blev der afholdt en landvæsenkommissionsforretning »i anledning af inddæmning og udtørring af den del af Glomstrup Vig, der ligger nord, øst og syd for Thissinghus, og som deler sig i tvende hovedarme Nøraagaard og Mydum Vige«.

Afgørelsen blev, at det kunne ske.

To energiske brødre, købmand Christen Munch og proprietær Lars Munch, erhvervede den første koncession på at tørlægge de to fjordarme i Glomstrup Vig, men de benyttede sig aldrig af den. Allerede året efter videresolgte de koncessionen til inspektør S. Lykke fra Stadilø ved Ringkøbing. Prisen var ikke så ringe - 5000 rigsdaler

(624.645 kr. i 2008-værdi).

Få år forinden havde inspektør Lykke været med ved tørlægningen af Vest Stadil Fjord nede ved Ringkøbing, så det var en erfaren landvindingsmand, der i 1872 gik i gang med at inddæmme de to fjordarme i Glomstrup Vig. Ifølge koncessionen skulle projektet være gennemført senest ved udgangen af 1876, hvis Lykke skulle opnå »ejendomsret til Tissingvig og Søndervig (Nøraagaard og Mydum Vige) samt skattefrihed af samme i 20 år fra arbejdets fuldførelse at regne«, som der stod i koncessionen. Lykkedes det ikke, ville det indbetalte depositum på 2000 rigsdaler (249.858 kr. i 2008-værdi) være tabt.

Tømt på 24 døgn

Takket være den lokale skibsfører Jens Kusk Jensens erindringer har vi et godt billede af selve arbejdet med inddæmningen, hvor flere hundrede arbejdsmænd sled med at bygge sluser og køre jord ud til en dæmning. Kusk Jensen (1866-1936) voksede op i det nærliggende Vester Assels, og han samlede sine egne og andres oplevelser i en beretning med mange anekdoter. Her fortæller han en af de mere dramatiske:

»Da dæmningen var færdig, blev der udlovet en flaske brændevin til den, der først kunne gå over, og en eftermiddag, da de gik ind for at spise deres mellemmad, var de så nær, at de mente, de kunne nå sammen til

Tissingvig og Søndervig

To fjordarme i bunden af Glomstrup Vig på Mors. Inddæmnet og tørlagt i 1874, men er flere gange sat under vand i længere perioder frem til 1941, hvor Tissingvig opdyrkes, mens Søndervig fortsat ligger vandfyldt. Fra 2008 er Tissingvig atter sat under vand som led i statens indsats for naturgenopretning. Udgor en del af Natura 2000-område nr. 28. Kortene er tegnet med næsten 100 års mellemrum i 1795, 1882 og 1980.

Morsø Kommune.

Koordinater: Tissingvig 6286320, 478175. Søndervig 6285430, 478168.

Dette enestående billede fra bygningen af dæmningen tværs over Glomstrup Vig er optaget før 1874. Man får et levende indtryk af de farverige »børster« – og børn -, der knoklede med at slæbe jord sammen til landvindingsprojektet. Foto fra bogen »Thissinghus i ord og billeder 1858-2008.«

aften. Da de kom ud, var det meste af dæmningen borte. Plankerne sejlede i fjorden, ved hver side af den forsvundne dæmning var en mudderbanke. Årsagen var, at midt i fjorden, i en længst forsvunden tid, da landet lå højere, havde der været et dybt løb. Dette var efter landets sænkning fyldt med tang og mudder og senere med sand ovenpå; nu var sandlaget bristet og den hen ved ti alen [6,3 meter] høje dæmning forsvundet.«

Hullet blev dog hurtigt lukket, og ud mod fjorden blev den solide dæmning forstærket med en større stensætning. Derefter forløb arbejdet planmæssigt og uden nye dramatiske afbrydelser.

I april 1874 gik udpumpningen af vandet i gang, og tørlægningen kunne gennemføres på bare 24 døgn ved hjælp af en stor centrifugalpumpe, der blev trukket af et dampdrevet lokomobil. Efterhånden som vandet sank i de to fjordarme, åbenbarede der sig et skatkammer af ting og sager for den 8-årige Jens:

»Ved kanalarbejdet fandt de svære træstammer, hvoraf i hvert fald en blev liggende i bunden af kanalen, da den var så stor, at de ikke kunne få den op, og den var for hård til, at de kunne stikke den i stykker. (I min barndom lå denne træstamme på bunden af kanalen, men tværs over). De

fandt også en udhulet træstamme fra oldtiden, hvalknogler, rensdyrgevir og mere. Ved at se disse ting vakttes min interesse for fortiden.

Det var ikke alene fortiden, der kom frem, efter vandet pumpedes ud. Der blev også trang plads for fiskene. Ålene samlede i mudderet, og folk kunne fange dem med de bare hænder. Det rygtedes hurtigt, og en mængde folk strømmede til hver med en sæk, som de stak de levende ål ned i. Folk var så ivrige, at de vadede i mudderet lige til armhulerne.«

Allerede i 1919 kørte denne traktor med jernhjul på Viggården ved Tissingvig. Foto: Mette Pedersen, Øster Assels.

Vellykket, men ringe indtjening

I Morsø Avis hed det om inddæmningen: »Hele foretagendet kan betragtes som overordentlig vellykket«.

Dog næppe økonomien. Noget anstrengt må den have været, for allerede i foråret 1875 blev det inddæmmede areal overtaget af et aktieselskab, A/S Glomstrup Vig. Man ansatte en bestyrer som driftleder, men lige fra starten kneb det med at skaffe indtægter. Og bedre blev det ikke i de nærmeste år.

Den 2. august 1878 måtte der indkaldes til ekstraordinær generalforsamling på Thissinghus. Her besluttede man at sælge ejendommen på auktion. Den var vurderet til 181.500 kr. (20,9 mio. i 2008-kroner) og omfattede 182 hektar i alt samt bygninger, dæmninger, kanaler, sluser og forskellige maskiner.

Det blev prioritetsejeren, den hovedrige danske bankier Hendrik Pontoppidan i Hamborg, der overtog ejendommen, men han solgte den straks videre til Københavns Handelsbank. Pontoppidan var pengemanden bag udtørringen af Vest Stadil Fjord (se omtalen af denne lokalitet under Region Midtjylland), og han optrådte også som grå eminence ved stiftelsen af Det Danske Hedeselskab i 1866 og senere med udstrakt finansiel støtte til selskabet og dets direktør, Enrico Mylius Dalgas, i de første svære år. Der er tegnet et portræt af Hendrik

Denne ålekiste kan meget vel være fra Ålekongens regeringstid på Tissingvig. Billedet er taget ved Thissinghus og i baggrunden ses Vester Assels Kirke, men desværre er det ikke dateret. Foto: Morsø Lokalhistoriske Arkiv.

Pontoppidan i Det tabte Land, Gads Forlag 2008, s. 95-96.

Dæmningsbrud og søgræs

Næste gang, arkiverne fortæller nyt om Tissingvig-Søndervig, er i forbindelse med stormfloden i december 1895. Den orkanagtige vestenstorm gennembrød dæmningen mod fjorden og fyldte begge vige med vand, men et nyt konsortium reparerede dæmningen i 1895-96 for en bekostning af ca. 20.000 kr. (1,2 mio. kr. i 2008-priser), og lod vandet pumpe ud igen.

Begge fjordarme var dog atter vandfyldte, da ejendommen i 1918 blev erhvervet af to bornholmere, Holger Kofoed og en Nielsen, hvis fornavn vi ikke kender. Nielsen mistede hurtigt lysten til at drive landbrug på Mors, og forlod øen allerede samme efterår, hvorimod Holger Kofoed blev den første, der forsøgte at kultivere vigene.

Hidtil havde de ligget hen med græs, når ikke de stod under vand. Kofoed gik i gang med at pumpe vandet ud, og langs kanalen i Søndervig

såede han hvidkløver, men afgrøden slog ikke an. Derimod voksede der atter kraftigt græs op i Tissingvig, efter at vandet var væk. De lokale kaldte det »søgræs«, og Kofoed lod det høste og presse i baller, som via Nykøbing havn blev sejlet til København, hvor det blev solgt som foder til heste.

Under en stormflod i 1921 skete der brud på diget ved landvandskanalen. Hele inddæmningen blev atter oversvømmet, men denne gang »bagfra« med ferskvand. Holger Kofoed ansøgte om statstilskud til at udbedre skaden, men da han ikke ville underkaste sig statens vilkår, fik han ingen hjælp.

Ålekongen flytter til Mors

I 1924 solgte Kofoed hele ejendommen til entreprenør Niels Nielsen fra Rørvig i Nordsjælland.

Niels Nielsen – og senere sønnen Svend E. Nielsen – satte sig for at gentage det »åle-eventyr«, som havde skaffet Niels Nielsen tilnavnet »Ålekongen« hjemme på Sjælland. I den inddæmmede Hovvig få kilometer øst for Nykøbing Sjælland havde Nielsen i årene 1904 til 1918 skabt et eventyrligt ålefiskeri (læs om Hov Vig under Region Sjælland).

I 1926 blev dæmningen mod Glomstrup Vig forstærket med sten på hele den ydre skråning. Den havde en længde af 100 meter, var opført af ler, sand og grus og ellers beklædt med græstørv. I dæmningen fandtes to selvlukkende sluser af beton, en i hver ende ved landvandskanalernes udmunding.

Til at bortskaffe vandet fandtes der to pumpeanlæg; ved den søndre landkanal stod en vindmotor med vandsnegl, ved den nordre kanal en eksplosionsmotor med en vandsnegl. De to vandsnegle kunne under normale forhold holde vandet ude fra udtørringen. Ved Viggården stod også en vindmølle indtil 1927, hvor den blev revet ned.

Hele arrangementet og dets vedligeholdelse blev betegnet som upåklagelig, da Limfjordskommissionen kom på inspektion nogle år senere, omend der blev stillet spørgsmålstejn ved rentabiliteten.

Sidst i 1920'erne anlagde Niels Nielsen og sønnen Svend E. Nielsen dæmningen fra Thissinghus mod sydøst, hvorved vigen opdeltes permanent i de to vige, Tissingvig og Søndervig. Denne dæmning gjorde det muligt nogle år senere at frasælge Søndervig som en selvstændig

Aage Nielsens forældre fejrede deres guldbrillup i 1940. Yderst til venstre står den unge Aage Nielsen med hustruen Inger skråt foran sig. Broderen Niels Chr. Nielsen står i bagerste række som nr. to fra højre sammen med hustruen Ella. Foto: udlånt af Inge Lise Lauridsen.

ejendom. Fra 1930 satte Nielsen igen Tissingvig under vand for at kunne udsætte åleyngel, hvorfor han senere også blev kaldt »Ålekongen« på Mors.

Allerede da Niels Nielsen overtog Tissingvig, var dyrkningen reelt opgivet. I 1924 lå begge vige delvis vandfyldte, og siden da havde de stået under vand, »idet de nu benyttes til åleopdrætning, i hvilken anledning der hvert år udsættes småål«. Nielsen oplyste ved Limfjordskommissionens besigtigelse den 20. august 1932, at der var udsat 34.000 ål i Tissingvig og 300.000 ål i Søndervig!

I 1932 karakteriserede det lokale sogneråd inddæmningen som »uren tabel« i sin indberetning til Limfjordskommissionen. Alle hidtidige ejere havde lidt større eller mindre tab på ejendommen. Størst fordel havde de omgivende lodsejere haft, fordi deres

Også efter udtørringen af Tissingvig kunne der fanges mange ål, men uden for slusen. Her er fisker Aksel Søndergaard ved at klargøre sine ruser nedenfor Thissinghus. I baggrunden mod øst ses dæmningen. Billedet er fra 1970. Foto: Morsø Lokalhistoriske Arkiv.

Handelspladsen Thissinghus blev fotograferet fra luften omkring 1970. Den gamle dampskibsbro ligger der stadig, hvorimod teglværk, farveri, tømerhandel og gæstgivergård er forsvundet. Bag dæmningen strækker sig den vandfyldte Søndervig ud mod sydøst, mens landkanalen, der afvander Tissingvig, snor sig op mod nord. Foto: Morsø Lokalhistoriske Arkiv.

Proprietær Aage Nielsen og hustruen Inger er her fotograferet sammen med deres to børn i stuen på proprietærgården i 1952. Foto: udlånt af Inge Lise Lauridsen.

marker var blevet forskånnet for tidligere tiders hyppige oversvømmelser med saltvand fra fjorden.

Rutebilejeren afløser ålekongen

Det lykkedes aldrig den sjællandske ålekonge at opnå de samme eventyrlige fangster, som han havde præsteret i Hovvig på Sjælland. I 1934 vendte den aldrende Niels Nielsen tilbage til Sjælland, og sønnen Svend E. Nielsen overtog Tissingvig og Søndervig. Heller ikke han havde held til at få noget givtigt ud af det inddæmmede område. Den økonomiske verdenskrise i 1930'erne lagde en kraftig dæmper på de fleste visionære initiativer.

Helt frem til begyndelsen af Anden Verdenskrig stod de to fjordarme derfor stadig under vand. Først da viste der sig atter en dristig mand med mod på landvindingens svære kunst.

Modet tilhørte rutebilejer Aage Nielsen fra Vester Assels, og heldet smilede også til ham. Han blev den første - og eneste ejer - i mere end 100 år, som fik succes med Tissingvig. Her skabte han et misundelsesværdigt mønsterbrug - og sit eget livs eventyr.

Aage Nielsen blev født i 1906 i små kår, og hans eneste mulighed for at realisere drømmen om at blive land-

mand var at gribe chancen med en billig, men mislykket ejendom som Tissingvig. Sådan som den lå der, fyldt med vand, var den jo ikke meget værd, men den 35-årige Aage Nielsen og hans hustru Inger kunne se mulighederne.

Sammen med broderen købmand Niels Chr. Nielsen og dennes hustru Ella købte Aage Nielsen hele den vandfyldte herlighed pr. 1. juli 1941. Prisen var blot 34.000 kr. (691.700 kr. i 2008-priser). For yderligere 20.000 kr. kunne de have fået alle ålene med, men dem sagde brødrene nej tak til. Det skulle de snart fortryde.

Allerede den 8. august begyndte de nye ejere at pumpe vand ud, og den 4. november var arbejdet gjort. Da vigen blev tømt, viste der sig at være ål for 100.000 kr. (1,9 mio. kr. i 2008-priser). Havde brødrene taget dem med i købet, ville det have været en rigtig god handel.

Alligevel gik det nu meget godt for de to nyslåede gårdejere allerede i det første år. De fik en kontant håndsrækning fra staten i form af støtte efter landvindingsloven. Rigsdagen havde i november 1940 vedtaget, at der kunne ydes statsstøtte til landvindingarbejder, og Aage Nielsen og hans bror var blandt de første ansøgere.

Hedeselskabet bakker op

– Jeg havde straks henvendt mig til Hedeselskabet, for jeg vidste, at jeg skulle have sagkundskaben med mig, fortalte Aage Nielsen mange år senere i et interview med dagbladet Politiken. – Den sikreste måde at brække halsen på var selv at gå og kludre med det, og hvad Hedeselskabet har betydet for mig, kan ikke opmåles i penge. Uden dem, ja, og uden min kone, havde jeg intet kunne klare.

Også Statens Landvindingsudvalg rakte en hjælpende hånd. Takket være en lokal landstingmands diskrete indflydelse blev Tissingvig straks optaget som landvindingssag, og allerede den 10. april 1942 forelå der tilsagn om 60 procent i statsstøtte til »retablering og modernisering af afvandingsanlægget for Tissingvig«. Projektet var beregnet til at koste 130.000 kr. (2,6 mio. kr. i 2008-priser), og det skulle færdiggøres inden 1. april 1943.

Sådan kom det dog ikke til at gå.

Arbejdet trak i langdrag, især på grund af de vanskelige jordbundsforhold med trykvand, der krævede lodrette dræn, og våde dyndpartier, der hele tiden skred ud. En tredjedel af arealet kunne ikke udnyttes. Mangel på arbejdskraft bidrog også til forsinkelsen, fordi alle statsstøttede landvindingprojekter måtte ligge stille fra maj til september, så der kunne frigøres løsarbejdere til landbruget.

Tiden gik, mens udgifterne bare voksede.

Inden det endelige regnskab kunne afsluttes i 1949, var prisen for projektet vokset til 209.078 kr. (3,7 mio. kr. i 2008-priser). Det var en overskridelse på 43 procent. I alt slap Aage Nielsen dog med at betale 83.631 kr. (1,5 mio. kr. i 2008-priser), resten pungede Statens Landvindingsudvalg ud med. Til Aalborg Stiftstidende udtalte Aage Nielsen i et interview i 1959 om statsstøtten til den svære start: – Jeg er fuldstændig klar over, at uden denne lov havde jeg intet kunne realisere.

Udover den betragtelige bevilling fra landvindingsloven modtog Aage Nielsen efterfølgende et stort beløb til at detaildræne den tørlagte fjordbund. Denne gang kom hjælpen fra grundforbedringsloven.

Aage Nielsen med gårdhunden Bjørn viste rundt på Tissingvig i sommeren 1953, hvor københavneravisen Politiken var på besøg. I baggrunden ses det imponante stuehus i »engelsk stil« og med to etager. Foto: udlånt af Inge Lise Lauridsen.

Økonomien i selve ejendommen var nu ikke så ringe endda. Allerede i foråret 1944 havde Aage Nielsen (der havde købt sin bror ud) frasolgt Søndervig til grosserer S.M. Christensen fra Viborg for 55.000 kr. (1,05 mio. kr. i 2008-priser). Hele den oprindelige købspris blev tjent hjem på den handel, og oven i købet var der en pæn ekstra sum til investeringer.

Søndervig blev i øvrigt straks videresolgt af den nye ejer til et konsortium, der bestod af repræsentant Børge Lund, Nr. Vium, bundgarnsfisker Hans Hjort, Skagen, og fiskeeksportør I.P. Thomsen, Skagen. Ifølge forlydender i den lokale presse agtede de nye ejere at udtørre vigen, på samme måde som Aage Nielsen

havde udtørret Tissingvig. Det blev dog aldrig gennemført.

Siden da har Søndervig i alt væsentligt været anvendt til jagt, fiskeri og rørsuker. I vore dage høstes der ca. 20.000 knipper tagrør årligt.

Med de bare næver

Aage Niensens landbrug i Tissingvig fik en flyvende start, da han valgte rapgræs som dominerende afgrøde. Søbunden viste sig at være guld værd til frøavl, som det også var kendt fra andre udtørninger, f.eks. Kolindsund på Djursland.

Efter krigen blev rapgræs en rigtig »dollarvare«, som Aage Nielsen kunne avle med op til 600 kilo pr. tønde land.

Ved udgangen af 1940'erne havde Aage Nielsen bygget ny lade, maskinhus, hønsehus og en moderne stald, og i 1951 blev der også råd til at opføre et nyt stuehus – i to etager og engelsk stil!

I landbokredse blev Tissingvig berømmet som et mønsterlandbrug, og Aage Nielsen kunne nu kalde sig proprietær, uden at nogen protesterede mod det. Ejendommen blev også fremhævet som et positivt eksempel på nytten af statsstøtte til landvinding. Hedeselskabets direktør Niels Basse skrev i november 1953: »Tissingvig har under landvindingsloven fundet sin løsning og har på effektiv måde vist denne lovs arbejds- og værdiskabende betydning«. Også Nykøbing Bys sølvpokal i 1957 med hæderstitlen »æresbonde« til Aage Nielsen bidrog til at skabe myten om Tissingvig og nytten af landvindingsloven.

Aviserne elskede især at fortælle historien om den fattige vogterdreng fra et hjem med 9 søskende, der havde besejret den vandfyldte fjordbund og slidt og slæbt sig til en flot proprietærgård.

Selv københavneravisen Politiken kom på besøg i juni 1953 for at fortælle dette eventyr, og avisen fulgte op på lederplads med en flammende opfordring til at igangsætte mere landvinding. »Gør landet større« lød overskriften i avisen, der krævede udtørring af både Venø Bugt, bredningen mellem Thy og Mors, Hjarbæk Fjord og arealer i Mariager Fjord.

Artiklen sluttede helt oppe i det høje toneleje:

»Og ungdommen står parat. Ungdom, der vil være med til at gøre Danmark større, ungdom, der gerne vil tage trange kår for at få egen virksomhed. Aage Nielsen har med sit eksempel vist, at de penge, der ofres på sådan ungdom, kommer igen mange gange. Derfor bør man ikke tøve med at skabe mulighed for den kommende nødvendige udvidelse af vort landbrugsareal.«

I juli 1956 var den tidligere rutebilejer hovedpersonen i en længere radioudsendelse med titlen »Med de bare næver – en jysk og sej historie om en bondegård«. Statsradiofoniens journalist Eva Ree Henriksen

I sommeren 1953 afholdt Hedeselskabet sit traditionelle årsmøde i Nykøbing på Mors og i arrangementet indgik en udflugt til Tissingvig, hvor man foretog en markvandring. I forreste række underholder Aage Nielsen (med blød hat) godsejer Aksel Olufsen, Hedeselskabets daværende formand for repræsentantskabet. Til højre for Olufsen spadserer Statens Landvindingsudvalgs ingeniør Erik Steenstrup. Foto: Hedeselskabet.

Der presses halm på Tissingvig i sommeren 1953, mens Hedeselskabets repræsentantskab er på rundvisning. Gæsterne anes i baggrunden bag Fordson Major-traktoren. Proprietærgården med den store kreaturstald ses i baggrunden. Foto: Hedeselskabet.

var på besøg hos proprietæren og hans hustru på Tissingvig, og ifølge en samtidig avisomtale blev det til en »eventyrlig skildring af, hvad et dygtigt og energisk ægtepar har kunnet drive det til ved fælles virke«. Aage Nielsen fortalte bl.a. om sine fremtidsplaner, der omfattede ønsket om at få Tissingvig dybdepløjet med Hedeselskabets store Bovlundplov. Den havde året før gjort gavn i landvindingsprojektet Nees Vig på Mors, hvor proprietær Nielsen sikkert havde set den vældige plov i funktion.

Nielsen kom også ind på de »mange mere eller mindre uheldige former for stats-tilskud«, som han vendte sig mod uden dog at præcisere, hvilke han havde i tankerne. »Man skal helst klare sig selv«, udtalte proprietæren. Til slut ønskede han at slå »stærkt til lyd for et vældigt udtørningsprojekt, nemlig Jegindø og Hesteodde. Her kunne der indvindes en masse jord, og fiskerne kan jo alligevel dårligt tjene til føden, der er ikke fisk nok i fjorden, de havde bedre af at få et stykke jord...«

En sej kamp

Aage Nielsen fremstod i sin egen tid som sindbilledet på den driftige gårdejer, der formåede at skabe et perfekt mønsterlandbrug på den inddæmmede fjordbund; de store stats-tilskud undlod man at nævne. Overalt blev han berømmet som rollemodel for unge, der ønskede foden under eget bord.

I virkelighedens verden var Tissingvig-inddæmningen imidlertid en langt mindre attraktiv ejendom end medier-nes begejstrede omtale gav det indtryk af.

Aage Niensens datter, Inge Lise Lauridsen, husker i dag fra sin barndom, at hver gang der var optræk til hårdt vejr, måtte faderen sammen med de to karle gå nattevagt ude på digerne. Når vandstanden steg i landkanalen, fordi slusen mod fjorden måtte holdes lukket, kunne vandet presse sig op gennem mosegrishuller i det gamle dige, og blev disse huller ikke stoppet omgående, væltede der snart masser af vand ind i inddæmningen.

Disse oversvømmelser med bag-

vand fra landkanalen skabte konstant problemer, og hvert år skete der større eller mindre brud på digerne.

Dertil kom vanskeligheder med dyndjorden i inddæmningen. De løsarbejdere, der bandt rapgræs for Aage Nielsen på Tissingvig, husker stadig den »gyngende grund«, som traktoren sank i for et godt ord. Man behøvede bare at stampe et hul i grønsværen med træskostøvlen, så sad traktoren fast, når den kom til hullet.

Alt i alt var det en meget vanskelig ejendom på grund af den høje grundvandsstand, den bløde bund og de dårlige diger. Så bag den succesfulde facade måtte Aage Nielsen kæmpe med store problemer, også af økonomisk karakter. Gælden fra nydræningen i 1950'erne plagede ham, banken var konstant efter ham, og til sidst blev det for svært. Efter 22 års kamp med den besværlige ejendom satte den 57-årige Aage Nielsen Tissingvig til salg. Det skete i 1963, samme år

som han og hustruen modtog Jydske Landboforeningers sølvmedalje for landboflid.

Fortrød efter et par måneder

Det blev en ung fynbo, Erik Mørup, der skrev under på skødet den 21. august 1963.

For den nette sum af 1,3 mio. kr. (13 mio. kr. i 2008-priser) overtog Erik Mørdrup og hans kone Kirstine den ganske ejendom med alt mur- og nagefast tilbehør, foruden dyr, maskiner, gødning, hø og strå, tre opredte folkesenge, tæppe i dagligstuen, persienser og rullegardiner, køleskab og komfur samt dybfryseren i kælderen.

Men inden det første år var gået, havde køberen så bitterligt fortrudt.

Efter nogle få måneder måtte Erik Mørup erkende over for sig selv, at han havde taget fejl. Det var en helt anden ejendom, han havde fået, end den han troede at have købt.

Den unge fynbo, Erik Mørup, rykkede ind på Tissingvig i august 1963 med kone og to børn. Allerede efter nogle måneder fortrød han købet. Foto: udlånt af Erik Mørup.

Allerede flere år før staten opkøbte Tissingvig og genskabte den våde natur, stod store dele af ejendommen under vand på grund af misligholdelse af pumpeanlægget. På de tørre dele græssede sortbrogede køer, mens svanerne havde indtaget de mere fugtige partier. Ude midt i det fremvoksende vådområde stod en forladt halmvogn i oktober 2005, hvor skønsomt 20 hektar var oversvømmet.

Søndervig har karakter af et stort vandkar, der er inddiget med et 3-4 meter højt dige mod vest. Diget er helt overvokset af tagrør, og så langt øjet rækker er vigen præget af en kraftig skov af tagrør langs bredderne. Hvis der lå en eller flere øer i vigen, ville disse sikkert kunne rumme pæne ynglebestande af måger og ænder.

– Allerede det første efterår kom der vand ind over markerne. Vi kunne slet ikke køre derude. Det kom helt bag på mig. Efter et par måneder var vi parat til at sælge, fortalte Erik Mørup i et interview til denne bog i 2009.

- Digerne var plaget af rottehuller [mosgrise, forf.], som vandet kunne bryde igennem, når der var højvande. Vi måtte gå hele natten ude på diget og klappe huller til med en skovl. Ellers fik vi oversvømmelser. Og når andre så kunne slappe lidt

af, havde jeg altid travlt med drænrørene. Jorden var jo sunken med halvanden centimeter om året, så vi måtte bl.a. ombygge slusen, men der var jo også okker i vandet, og det stoppede drænrørene, så vi måtte have slamsuger ud gang på gang.

– Det var jo ikke fordi, det var et dårligt sted. Vi havde bare aldrig fri. Det var en dejlig ejendom i en dejlig natur og med dejlige naboer. Kun jorden var svær at forliges med, men man måtte jo bide det i sig og vente, til gården kunne sælges til en rimelig pris.

Ventetiden blev lang. Der kom til gå ni år, før Mørup slap af med Tissingvig. Den 1. oktober 1972 solgte han ejendommen til Bodil Hansen. Pris: 2,3 mio. kr. (13,5 mio. kr. i 2008-priser). Hvorefter familien Mørup forlod Mors og flyttede til en anden gårdovre i Thy.

Nedturen

I de næste 37 år førte Tissingvig en omskiftelig tilværelse, der endte med totalophør for det tidligere mønsterlandbrug.

År for år forværredes forholdene i den tørlagte vig. Jorden sank fortsat med halvanden centimeter om året, og der udviklede sig stadig større, bløde områder med »bylder«, hvor der ikke kunne køres med traktor. Og de hastigt skiftende ejere havde hverken kundskaber, økonomi eller engagement nok til at videreføre ejendommen.

I en periode var ejeren en lokal vognmand, men det gik ikke. På et andet tidspunkt måtte Kreditforeningen Danmark overtage skødet fra et konkursbo. Til slut endte ejendommen i hænderne på en repræsentant for den type landmænd, som ingen bryder sig om i et lokalsamfund.

Fra midten af 1990'erne måtte myndighederne rejse den ene sag efter den anden mod ejeren af Tissingvig, der boede alene på ejendommen.

Der blev spredt ulovlige mængder af spildevandsslam på jorden, køerne blev forsømt, så manden fik en dyreværnsag på halsen, der endte med frakendelse af retten til at holde husdyr i tre år. Derefter blev der snydt med de lovbefalede øremærker til køerne, og både naboer og myndighedspersoner måtte finde sig i voldsom optræden og direkte trusler. Når repræsentanter for diverse myndigheder kom på kontrolbesøg, blev de overfuset på det groveste.

Morsø Landboforening blev så træt af den usympatiske landmand, at man ændrede foreningens vedtægter, så han kunne ekskluderes med øjeblikkelig virkning. Det løste bare ikke problemet, da manden var ligeglad.

Det originale pumpehus fra Aage Nielsens storhedstid endte som en forfalden ruin med hul i taget under den sidste ejer af Tissingvig. Foto: Henrik Schjødt Kristensen.

Staten løser problemet

I 1995 pegede daværende miljøminister Svend Auken på Tissingvig i et forslag om at give 30.000 hektar inddæmmede land tilbage til Limfjorden.

Skov- og Naturstyrelsens daværende biolog, Poul Hald-Mortensen, udtalte ved den lejlighed til avisen Politiken, at »man gik for vidt i sin iver for at inddæmme og inddrage fjordarealer. Det må

man gøre godt igen. For jo flere lavvandede områder fjorden har, jo større er chancen for, at den kan bevare en sund tilstand – især når den er så stærkt overgødsket. Lige som man tørrer sine hænder i en klud, tørrer naturen sine affaldsstoffer af i engene, inden vandet løber ud i fjorden.«

Men miljøministerens forslag blev ikke til noget, og den upopulære ejer af Tissingvig kunne fortsætte sit skalten og valten med ejendommen. Det imponerende stuehus, som Aage Nielsen havde opført, fik lov til at forfalde. Til sidst stod det med punkterede termoruder, en ødelagt køkkentrappe og med hele ejendommen præget af rustne maskiner og affald.

Det kom derfor som en stor befrielse for mange på Limfjordsøen, da Finansudvalget i maj 2008 sagde ja til en statslig overtagelse af jorden i Tissingvig. Svend Auken havde alligevel sået et lille frø, som efter 13 år slog rødder, selvom regeringens farve havde skiftet i mellemtiden.

Staten lagde nu 15 mio. kr. på bordet for den gamle inddæmning. Hensigten var at standse pumperne, så de 88 hektar ville vende tilbage til en tilstand som vådområde. Nogen fjordarm vil det dog ikke blive, men en sø med dybder helt ned til 3-4 meter. Pengene udgør en del af den såkaldte »miljømilliard«. Udover bedre

levevilkår for fugle, planter, fisk og dyr vil den nyskabte Tissingvig også nedbringe landbrugets forurening af Limfjorden med omkring 20 tons kvælstof om året.

Det nye vådområde ligger i Natura 2000-område nr. 28, der også omfatter Agger Tange, Nissum Bredning, Skibsted Fjord og Agerø. Projektet vil bidrage til at forbedre miljøforholdene en lille smule i dette 33.000 hektar store naturområde.

For lokalbefolkningen skal projektet skabe bedre muligheder for friluftsliv. Der er etableret en rådgivende »brugergruppe« med repræsentanter fra både lokale og landsdækkende foreninger. Et af de store spørgsmål, der skal løses, vil være ønsket om et antal jagtdage i det nye vådområde. Også adgangen til lystfiskeri og sejlads skal behandles.

Projektet forventes afsluttet ved udgangen af 2010.

KILDER

Artikel: »Kun få områder på Mors tilbage til Limfjorden«, Politiken 28. november 1995.

Basse, Niels: Landvinding på Mors. Hedeselskabets Tidsskrift nr. 14, 74. årg. 1953.

Betænkning angående Dige- og Afvandingsforholdene ved Limfjorden. Afgivet den 25. januar 1934. Ministeriet for Offentlige Arbejder.

Borg, Svend: Thissinghus & Munch-slægten. Erindringer af Svend Borg. Privat udgivelse. Morsø Bogtrykkeri 2002.

Forfatterens besøg på lokaliteten, 8. oktober 2005.

Høy, Thorkild et al.: Søndervig. Danmarks Søer. 6. bind: Søerne i Nordjyllands og Viborg Amter. Strandbergs Forlag 2004.

Interview den 2. februar 2009 med fhv. gårdejer Erik Mørup, Hørdum. Telefonisk.

Interview den 19. januar 2009 med Inge Lise og Erik Lauridsen, 7900 Nykøbing.

Interview den 20. januar 2009 med tidl. murer Knud Bech, Karby.

Jensen, Børge: Thissinghus i ord og billeder 1858-2008. Udgivet af Møllerup Mølle A/S, 2008.

Skotte Møller, H.U. (red.): Retablering af tørlagte søer og fjorde i Danmark. Miljøministeriets projektundersøgelser 1986. Samlerapport nr. VII – Appendix. Skov- og Naturstyrelsen 1987.

Statens Landvindingsudvalg, j.nr. 328. Rigsarkivet.

Statens projekt for en genskabt natur i Tissingvig vakte stor positiv opmærksomhed, og lokalt mødte man talstærkt frem for at diskutere områdets fremtid, som her 12. juni 2008. Foto: Henrik Schjødt Kristensen.

Fuglelivet i dag

Med tilladelse fra Dansk Ornitologisk Forening bringes her et uddrag af DOF-basen, der rummer et meget stort antal fugleobservationer fra alle betydningsfulde fuglelokaliteter i landet. Ønskes der en detaljeret og aktuel status for fuglelivet ved Tissingvig og Søndervig så brug dette link: www.dofbasen.dk

Herunder ses en oversigt over de 74 fuglearter (og racer), som var registreret fra **Søndervig-Tissingvig** pr. 3. februar 2009. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Lille Lappedykker	(7/7)	Spidsand	(9/64)	Strandhjejle	(1/20)	Dværgrterne	(1/2)
Toppet Lappedykker	(17/59)	Skeand	(5/22)	Vibe	(21/3043)	Gøg	(2/3)
Gråstrubet Lappedykker	(1/1)	Taffeland	(4/45)	Islandsk Ryle	(1/15)	Sanglærke	(1/2)
Skarv	(5/20)	Troldand	(9/59)	Almindelig Ryle	(7/1451)	Landsvale	(1/50)
Rørdrum	(1/1)	Bjergand	(1/1)	Brushane	(9/152)	Bysvale	(2/70)
Fiskehejre	(21/118)	Hvinand	(20/275)	Dobbeltbekkasin	(4/16)	Engpiber	(3/29)
Knopsvane	(33/620)	Lille Skallesluger	(1/1)	Storspove	(19/610)	Gul Vipstjert	(1/3)
Sangsvane	(16/868)	Toppet Skallesluger	(3/31)	Rødben	(15/147)	Hvid Vipstjert	(3/15)
Sædgås	(2/9)	Stor Skallesluger	(6/68)	Rødben, Islandsk	(1/15)	Sjagger	(1/400)
Sædgås, Tundrasædgås	(1/99)	Rørhøg	(4/4)	Hvidklire	(3/7)	Rørsanger	(1/1)
Kortnæbbet Gås	(2/42)	Musvåge	(13/15)	Svaleklire	(3/7)	Gransanger	(1/1)
Grågås	(19/873)	Tårnfalk	(6/6)	Mudderklire	(1/2)	Skægmejse	(1/1)
Canadagås	(6/134)	Vandrefalk	(2/2)	Stenvender	(1/7)	Stær	(4/610)
Knortegås, Lysbuget	(3/195)	Grønbenet Rørhøne	(1/2)	Hættemåge	(4/138)	Stillits	(1/19)
Gravand	(17/338)	Blishøne	(7/116)	Stormmåge	(3/500)	Bjergirisk	(1/4)
Pibeand	(23/8718)	Strandskade	(10/55)	Sølvmåge	(2/603)	Rørspurv	(3/5)
Knarand	(1/2)	Klyde	(5/29)	Splitterne	(1/2)	Bomlærke	(1/85)
Krikand	(18/2817)	Stor Præstekrave	(3/30)	Fjordterne	(1/3)		
Gråand	(28/826)	Hjejle	(15/7220)	Havterne	(2/3)		

Herunder ses en oversigt over de 1 andre dyr end fugle, som var registreret fra **Søndervig-Tissing Vig** pr. 3. februar 2009. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Odder	(1/1)
-------	-------

Plantelivet ved og omkring Tissingvig og Søndervig

TBU 8/19-2: Tissingvig

Tissingvig står via en sluse i forbindelse med Glomstrup Vig (lok. 8/19-1). Selve vigen er afvandet 1943. Her forekommer mosearealer eller opdyrkede marker samt afvandingskanaler. Botaniske oplysninger foreligger i øvrigt ikke.

Vegetationstyper: Eng, mose, mark

Højere planter: 1900-1979:

Bukkeblad, Ris-Dueurt, Kær-Fladstjerne, Gifttyde, Kødfarvet Gøgeurt, Maj-Gøgeurt, Plettet Gøgeurt, Kær-Høgeskæg, Gul Iris, Kær-Padderok, Blære-Star, Næb-Star, Tranebær, Tykbladet Ærenpris

Lokalitetskode: 0++ E-V-B III r

Kilder: se Wind 1992.

TBU 8/19-3: Søndervig

Den 50 ha store Søndervig er ferskvandsområde omgivet af store rørskov og spredte engarealer. Vigen står via en sluse i forbindelse med Glomstrup Vig (lok. 8/19-1). Botaniske oplysninger foreligger i øvrigt ikke.

Vegetationstyper: Rørskov, eng

Lokalitetskode: 0++ V-E III r

Kilder: se Wind 1992.